

MUSTAQILLIK DAVRI O'ZBEK HIKOYACHILIGIDA FOLKLORIZMLAR VA ETNOMADANIY KONTEKST

Dilshodbekova Naima Omadbek qizi

Andijon davlat universiteti magistranti

E-mail: naimaqodirova19@gmail.com

Annotatsiya. *Maqolada mustaqillik davri o'zbek hikoyachiligida folklor an'analarining badiiy talqini masalasi Nazar Eshonqul, Murod Muhammad Do'st va Luqmon Bo'rixon hikoyalari misolida tadqiq etiladi. Istiqlol yillarida yozma adabiyotning folklorga yangicha munosabatini belgilagan ijtimoiy-madaniy omillar aniqlanib, folklor an'analarining badiiy matnga singishi syujet-motiv, obraz, janr-uslub, til hamda marosim-etnografiya sathlarida tahlil qilinadi. Tadqiqot natijasida illyustrativ folklorizmdan organik folklorizmga o'tish, mif va tarixiy xotiraning uyg'unlashuvi, ironik stilizatsiya va dekonstruksiya, etnografik detallarning psixologizatsiyasi hamda janrlararo sintez kabi yangi tendensiyalar asoslab beriladi. Janrlararo sintez janrlarning shunchaki aralashuvi emas, balki bir-biriga mutanosib tushgan uzviy zanjir sifatida talqin qilinadi.*

Kalit so'zlar: *folklorizm, etnomadaniy kontekst, mustaqillik davri hikoyachiligi, mif, arxetip, motiv, stilizatsiya, milliy kolorit, organik folklorizm, janrlararo sintez.*

ФОЛЬКЛОРИЗМЫ И ЭТНОКУЛЬТУРНЫЙ КОНТЕКСТ В УЗБЕКСКОМ РАССКАЗЕ ПЕРИОДА НЕЗАВИСИМОСТИ

Аннотация. *В статье исследуется проблема художественной интерпретации фольклорных традиций в узбекском рассказе периода независимости на материале рассказов Назара Эшонкула, Мурада Мухаммада Дуста и Лукмана Бурихана. Выявлены социально-культурные факторы, определившие новое отношение письменной литературы к фольклору в годы независимости, а интеграция фольклорных традиций в художественный*

текст анализируется на сюжетно-мотивном, образном, жанрово-стилевом, языковом и обрядово-этнографическом уровнях. Обоснованы новые тенденции: переход от иллюстративного фольклоризма к органическому, взаимодействие мифа и исторической памяти, ироническая стилизация и деконструкция, психологизация этнографических деталей и межжанровый синтез, который рассматривается не как простое смешение жанров, а как органически связанная цепь.

Ключевые слова: *фольклоризм, этнокультурный контекст, узбекский рассказ периода независимости, миф, архетип, мотив, стилизация, национальный колорит, органический фольклоризм, межжанровый синтез.*

FOLKLORISMS AND ETHNOCULTURAL CONTEXT IN UZBEK SHORT STORIES OF THE INDEPENDENCE PERIOD

Abstract. *The article examines the artistic interpretation of folklore traditions in Uzbek short stories of the independence period, based on the stories of Nazar Eshonqul, Murod Muhammad Dost and Luqmon Borikhon. The socio-cultural factors that shaped the renewed attitude of written literature towards folklore after independence are identified, and the integration of folklore traditions into the literary text is analysed at the levels of plot and motif, image, genre and style, language, and ritual and ethnography. The study substantiates new tendencies: the shift from illustrative to organic folklorism, the fusion of myth and historical memory, ironic stylization and deconstruction, the psychologization of ethnographic details, and inter-genre synthesis, understood not as a mere mixture of genres but as an organically linked chain.*

Keywords: *folklorism, ethnocultural context, independence-period short story, myth, archetype, motif, stylization, national colour, organic folklorism, inter-genre synthesis.*

KIRISH

Dunyo adabiyoti ham, milliy adabiyotimiz ham folklordan oziqlanib kelgan. Eng noyob adabiy yodgorliklarning barchasi Shumer xalqining eng qadimiy yozma yodgorliklari, “Gilgamish” dostoni, Misr mixxatlaridagi adabiyotlarda folklor bor. Mifologik epos darajasiga chiqqan asarlar talaygina. Asrlar davomidagi milliy qadriyatlarimizning bizgacha yetib kelishi, sayqallanib uning keyingi avlodlarga o‘tishida folklorning ahamiyati katta. Yozma adabiyot paydo bo‘lgandan keyin folklor namunalari ham yozib olinib, asarlar tarkibiga kiritildi. Bunda bola tarbiyasidan boshlab folklorga murojaat qilinadi. Qadimdan ertaklar yaxshilikka yetaklar. Undagi kechadigan voqealarning bari bolalarni jasur, qo‘rqmas, sadoqatli, to‘g‘riso‘z qilish bilan bir qatorda tez aytishlar, topishmoqlar, boshqotirmalar bolani zakiy, topag‘on, aqlli bo‘lib ulg‘ayishiga xizmat qiladi. Ertaklar tarkibidagi maqollar esa bolalarga fikrini chiroyli ifodalash ko‘nikmasini hosil qiladi. Onalar tomonidan aytiladigan allalar esa bola qalbiga mehr-u muhabbat, shafqat tuyg‘ularini singdirib boradi. Mana shunday ertak va allalar ibratli va tarbiyalovchi vosita vazifasini bajaradi. Muntazam ertak, allalarni eshitib ulg‘aygan bola qalbida qahramonlar kabi sinovlardan halol yo‘l bilan o‘tsa maqsadiga erishishi, ezgu maqsad sari ketsa faqat yaxshi bo‘lishi haqida tasavvur uyg‘onadi. Inson tarbiyasining birinchi bosqichi bo‘lmish bolalikda folklorning mazkur turi muhim vosita bo‘lib xizmat qiladi. Yozuvchi qachonki o‘quvchilarning o‘z hayotidan, yashab turgan haqiqiy hodisalardan yozsagina, dalillar ham o‘quvchi ko‘rgan kechirganlaridan bo‘lsa shunda uning yozganlari o‘qimishli asarlar qatoriga kiritiladi. Qaysi ijodkor xalq bilan hamnafas yashasa, uning o‘tmishidan chindan xabardor bo‘lsa va kelajagi uchun qayg‘ursa u asar yaratishda butun boshli millat haqida ma’lumot aytadi. Usta ijodkor esa doim dono xalqning ishlatadigan maqollaridan foydalanadi. Abdulla Qahhorning kichik hikoyalari hanuzgacha ko‘plar uchun qayta-qayta o‘qishga arzirli asar. Sababi undagi keng ma’no, har bir vaziyat uchun mos qo‘yilgan maqollar asarni yanada jozibador qiladi. Undan-da o‘tmishda yashab ijod qilgan buyuk bobokalonimiz Lutfiyning har baytda maqollardan foydalanib yozgan “Ayoqing‘a

tushar har lahza gisu...” deb boshlanuvchi g‘azalida dono xalqimizning har bir holat uchun nihoyatda mohirona ishlatiladigan maqollaridan shoir yanada zakiylik bilan foydalandi. Har bir bayt uchun alohida va juda to‘g‘ri qo‘llanilgan maqollarni ishlatdi. Baytlarning barchasi o‘z ma‘nosidan tashqari maqoldagi nozik ma‘no bilan ham ziynatlangan. Mumtoz adabiyotimizda ham insonni topag‘onlikka, o‘ylashga, fikrlashga chorlovchi chistonlar talaygina. Lutfiy, Navoiy, Bobur va Uvaysiy ijodida chistonning bir necha turlari bor. Gulxaniyning “Zarbulmasal” asari ham tom ma‘noda folklorning yorqin namunasi. Boisi asar boshdan oyoq maqollar bilan boyitilgan. Undagi maqollar goh pand-nasihat ruhida, goh tinchlik targ‘ib qilish maqsadida, goh azaliy odatlarni namuna qilish uchun ishlatilgan. Har bir personajning xususiyatiga qarab maqollarning ham ijobiy yoki salbiy ruhdagisi ishlatilgan. Asardan bilishimiz mumkinki maqollar ham ishlatilish o‘rniga ko‘ra turlarga bo‘linadi. Abdulla Qodiriy, Cho‘lpon, Oybek, Abdulla Qahhor, Tog‘ay Murod, G‘afur G‘ulom, Asqad Muxtor, Said Ahmad va O‘tkir Hoshimov ijodida ham yangicha nafas bilan xalq og‘zaki ijodiga murojaat qilingan. Bir inson boshdan kechirganlarni boshqasi ham kechirishi tabiiy. Shunday ekan qarashlar, xulosalar umumiy bo‘ladi. Hukm bir xil. Yozma adabiyotimizning o‘ziga xosligi, qadriyatlarni doim targ‘ib qilish, asrlar o‘tsa-da boy madaniy merosni avlodlarga yetkazish. Asarlardagi turfa marosimlar, to‘ylar, undagi urf-odatlar, xalq qo‘shiqlari shu millatning o‘zigagina tegishli bo‘lgan ko‘rinishda aks etadi. Folklor nafaqat shu xalqning hayotini balki umumbashariy ezgulik, tinchlik g‘oyalarini ham ilgari suradi. Badiiy barkamol asarlar butun insoniyat uchun xizmat qiladi. Undagi rang barang g‘oyalar o‘quvchini shavqqa to‘ldiradi. 20-asr yozuvchilarimiz ijodida yangicha qarashlarni modernizm unsurlarini, rus adabiyotiga, Yevropaga taqliddan ulardek yozishgan bo‘lsa-da aksar yozuvchilarimiz milliy qadriyatlarimizni unutishgani yo‘q. Milliy o‘zlikni anglashga bo‘lgan harakatlar susaygani yo‘q. O‘zbek asari borki unda to‘y tasviri beriladi. Unda bo‘ladigan urf-odatlar sovchilik, kelishuv, fотиha, unashtiruv, nikoh, to‘y, bazm, yor-yor, kelinsalom kabi tasvirlardan loaqal bittasi ishlatiladi.

O'zbekiston mustaqillikka erishgan dastlabki yillardanoq milliy adabiyotshunoslik va adabiy jarayonda tub burilishlar, estetik yangilanishlar davri boshlandi. Uzoq yillar davomida totalitar tuzum mafkurasi ostida bo'g'ib kelingan milliy qadriyatlar, xalq og'zaki ijodi an'analari, etnomadaniy xususiyatlar badiiy adabiyotning, xususan, hikoyachilik janrining bosh mavzusiga aylandi. Mustaqillik davri o'zbek hikoyachiligi faqatgina ijtimoiy-siyosiy o'zgarishlarni aks ettirib qolmay, balki xalqning ko'p asrlik madaniy qatlamlarini, uning mifologik tafakkur tarzi va folklor an'alarini qayta kashf etish yo'lidan bordi. Ushbu davrda ijod qilgan Nazar Eshonqul, Murod Muhammad Do'st, Luqmon Bo'rixon kabi yozuvchilarning hikoyalarida etnomadaniy kontekst va folklorizm muammosi estetik fenomen sifatida namoyon bo'ladi. Ularning asarlarida mif, afsona, rivoyat, ertak, xalq taomillari va udumlari shunchaki bezak yoki syujet elementi emas, balki qahramonlarning ruhiy olamini, milliy o'zligini va ekzistensial holatini yoritishga xizmat qiluvchi asosiy badiiy vositadir.

Badiiy adabiyotda folklorizm va etnomadaniy kontekst tushunchalari o'zaro uzviy bog'liq bo'lib, milliy dunyoqarashning badiiy ifodasini belgilaydi. Etnomadaniy kontekst deganda, muayyan xalqning turmush tarzi, an'analari, marosimlari, urf-odatlar, diniy va mifologik tasavvurlari majmui tushuniladi. Mustaqillik davri hikoyachiligining o'ziga xosligi shundaki, unda etnomadaniy muhit inson ruhiyatining chuqur qatlamlarini ochish uchun metaforik va simvolik ma'no kasb etadi. Nazar Eshonqul hikoyalarida ushbu kontekst ko'proq mifopoetik va modernistik planda namoyon bo'lsa, Murod Muhammad Do'st ijodida ijtimoiy-psixologik, satirik va realistik bo'yoqlarda, Luqmon Bo'rixon asarlarida esa xalqona hayotiy reallik, milliy xarakterlar psixologizmi hamda an'anaviy qadriyatlar to'qnashuvi fonida yoritiladi. Bu uch ijodkorning hikoyalari orqali mustaqillik davri o'zbek nasrida milliy o'zlikni anglash jarayoni qanchalik rang-barang va serqirra kechganini kuzatish mumkin.

Bugungi globallashuv sharoitida har bir millatni uning o'zligi, ming yillik qadriyatlari saqlab qoladi. Folklor esa ana shu qadriyatlarning tub ildizi bo'lgani

uchun uning zamonaviy nasrdagi badiiy talqinini o'rganish adabiyotshunoslikning dolzarb vazifalaridan biridir. Mazkur maqolaning maqsadi – mustaqillik davri hikoyachiligida folklorga murojaatning ijtimoiy-madaniy omillarini aniqlash, folklorizmlarning badiiy matnda namoyon bo'lish sathlarini tasniflash hamda bu jarayondagi yangi tendensiyalarni ochib berishdan iborat.

TADQIQOT METODLARI

Maqolada qiyosiy-tarixiy, qiyosiy-tipologik, struktural-semantik va germeneytik tahlil metodlaridan foydalanildi. Folklorizmlarni tasniflashda B. Sarimsoqovning folklorizmlar tipologiyasiga oid qarashlari nazariy asos qilib olindi. Tahlil uchun Nazar Eshonqul, Murod Muhammad Do'st va Luqmon Bo'rixonning mustaqillik yillarida yaratilgan hikoyalari asosiy material bo'lib xizmat qildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Mustaqillik davrida folklorga murojaatning ijtimoiy-madaniy omillari.

Mustaqillik yillarida yozma adabiyotning folklorga yangicha qiziqish bilan yuzlanishi bir qator ijtimoiy-madaniy omillar bilan izohlanadi.

Birinchi omil – milliy o'zlikni anglash jarayonining davlat siyosati darajasiga ko'tarilishi. Istiqlolning dastlabki yillaridanoq Navro'z umumxalq bayrami sifatida qayta tiklandi, ko'plab milliy marosimlar, xalq sayillari, baxshichilik va dostonchilik an'analari qo'llab-quvvatlana boshladi. Bu jarayon adabiyotga bevosita ta'sir ko'rsatdi: yozuvchilar endi milliy udum va marosimlarni ochiq, bimalol, mafkuraviy cheklovlarsiz tasvirlash imkoniga ega bo'ldilar.

Ikkinchi omil – diniy-ma'naviy qadriyatlarning qayta tiklanishi. Sovet davrida “diniy sarqit” sifatida taqiqlangan ko'plab tushunchalar, jumladan, Xizr, avliyolar, duolar, ziyorat bilan bog'liq xalqona ishonchlar badiiy adabiyotga qaytdi. Luqmon Bo'rixonning Xizr obrazi bilan bog'liq hikoyasi shu jarayonning yorqin ifodasidir.

Uchinchi omil – jahon adabiyotidagi mifologizm tendensiyasi. XX asrda G.G. Markes, Ch. Aytmatov kabi adiblar ijodida milliy mifologiyaga tayangan

asarlar keng shuhrat qozondi. Masalan, Chingiz Aytmatovning “Oq kema” qissasidagi Shoxdor ona bug‘u afsonasi folklor obrazining zamonaviy asarda falsafiy-axloqiy mezonga aylanishining klassik namunasi bo‘ldi. Bu tajriba o‘zbek yozuvchilarini ham o‘z milliy mifologiyasiga yangicha nazar bilan qarashga undadi. Nazar Eshonqul ijodidagi mifopoetik yo‘nalish ana shu jahon adabiy jarayoni bilan uyg‘un holda shakllandi.

To‘rtinchi omil – globallashuv va “ommaviy madaniyat” xavfiga qarshi milliy immunitetni mustahkamlash ehtiyoji. Kirish qismida ta’kidlanganidek, bugungi kunda har bir millatni o‘zligi, ming yillik qadriyatlari saqlab qoladi. Folklor esa ana shu qadriyatlarning eng qadimiy va eng barqaror qatlamidir. Yozuvchilar folklorga murojaat qilish orqali kitobxonni o‘z ildizlariga qaytarish, uning ongida milliy xotirani uyg‘otishga intiladilar.

Beshinchi omil – o‘tish davrining ijtimoiy-psixologik muammolari. Bir tuzumdan ikkinchisiga o‘tish jarayonida inson qadriyatlar inqirozini, ikkilanish va iztirobni boshidan kechirdi. Bunday sharoitda xalqning asriy tajribasi, uning maqol va rivoyatlarda mujassam bo‘lgan donoligi ma’naviy tayanch vazifasini o‘tadi. Shu bois mustaqillik davri hikoyalarida folklor ko‘pincha zamonaviy inson muammolarini baholovchi axloqiy mezon sifatida namoyon bo‘ladi.

Mazkur omillar birgalikda mustaqillik davri nasrida folklorizmning sifat jihatdan yangi bosqichga ko‘tarilishini ta’minladi. Agar sovet davrida folklor ko‘proq “xalqchilik” belgisi sifatida, ba’zan mafkuraviy maqsadlarga bo‘ysundirilgan holda qo‘llangan bo‘lsa, istiqlol yillarida u milliy o‘zlik, ma’naviy meros va falsafiy tafakkurning asosiy manbaiga aylandi.

Mustaqillik davri nasrida folklor an‘analarining yozma adabiyotga integratsiyasi bir necha sathda kechadi. Ularni shartli ravishda syujet-motiv, obraz, janr-uslub, til va marosim-etnografiya sathlariga ajratish mumkin. Bu sathlar badiiy matnda alohida emas, balki o‘zaro chatishgan holda namoyon bo‘ladi, biroq tahlil qulayligi uchun ularni alohida ko‘rib chiqish maqsadga muvofiq.

Syujet va motiv sathi. Folklorning yozma adabiyotga ta'sirining eng qadimiy va keng tarqalgan shakli syujet va motivlarning o'zlashtirilishidir. Sayohat va sinov, yo'qotilgan narsani izlash, qaytish, uyg'onish, metamorfoza, qasos kabi motivlar ertak va dostonlardan zamonaviy hikoyaga ko'chib o'tadi. Biroq mustaqillik davri hikoyachiligida bu motivlar an'anaviy yakuniga ega bo'lmaydi: ertak qahramoni sinovlardan o'tib murodiga yetsa, zamonaviy hikoya qahramoni ko'pincha yo'l o'rtasida qoladi, ichki ikkilanish va iztirob girdobida tugaydi. Masalan, "qaytish" motivi Murod Muhammad Do'stning "Galatepaga qaytish"ida qahramonning milliy ildizlariga qaytishga urinishi, ammo endi u yerga ham to'liq qaytolmasligi tarzida talqin qilinadi. Bu folklor motivining fojiaviy-psixologik transformatsiyasidir.

Obraz sathi. Folklor obrazlari – donishmand chol, mehribon momo, ayyor kampir, Xizr, alp qahramon, dev va ajdaho – zamonaviy nasrda ikki xil yo'l bilan qo'llanadi. Birinchi yo'l obrazni bevosita, nomi bilan kiritish bo'lib, bunda Luqmon Bo'rixonning Xizr obrazi yoki Nazar Eshonqulning Gurog'li obrazi misol bo'la oladi. Ikkinchi yo'l esa arxetipni yashirin holda qo'llash, ya'ni zamonaviy personaj xarakteri tagiga folklor obrazining mohiyatini joylashdir. Murod Muhammad Do'st hikoyalaridagi qishloq oqsoqollari, momolar timsoli ana shunday donishmand arxetipining realistik ko'rinishlaridir.

Janr va uslub sathi. Mustaqillik yillarida ertak, rivoyat, afsona, doston uslubida yozilgan nasriy asarlar ko'paydi. Bu stilizatsiya hodisasi bo'lib, unda yozuvchi folklor janrining tashqi shaklini – boshlanma va tugallanma formulalarini, takror va parallelizmlarni, ritmik nasrni – o'zlashtiradi. Tog'ay Murodning qissa va romanlarida doston ohangi, takroriy so'zlar bilan yo'g'rilgan ritmik nasr bunga yorqin misoldir. Nazar Eshonqul prozasida ham baxshi termalariga xos ichki ohangdorlik, parallel jumlarlar tez-tez uchraydi.

Til sathi. Maqol, matal, ibora, olqish va qarg'ish, qasam formulalari, xalqona o'xshatishlar personaj nutqini jonlantiruvchi, uning ijtimoiy mavqei va dunyoqarashini ko'rsatuvchi eng faol vositalardir. B. Sarimsoqov tasnifiga ko'ra,

ular oddiy folklorizmlar sirasiga kiradi¹. Mustaqillik davri hikoyachiligida bu birliklar ko‘pincha qayta ishlangan shaklda keladi: yozuvchi maqolning tarkibini o‘zgartiradi, unga kinoyaviy ma’no yuklaydi yoki uni kutilmagan kontekstga joylab, yangi ma’no qirrasini ochadi.

Marosim va etnografiya sathi. To‘y, aza, xudoyi, hashar, Navro‘z, sumalak sayli, beshik to‘yi kabi marosimlar va ular bilan bog‘liq irim-sirimlar mustaqillik davri nasrida keng tasvirlana boshladi. Sovet davrida “eskilik sarqiti” sifatida qoralangan ko‘plab udumlar istiqlool yillarida qayta tiklangani adabiyotda ham o‘z aksini topdi. Bu sathdagi folklorizmlar etnografik folklorizmlar deb ham ataladi va ular asarga milliy kolorit, tarixiy-madaniy chuqurlik baxsh etadi.

Shunday qilib, mustaqillik davri asarlarida folklorning ta’sir doirasi nihoyatda keng bo‘lib, u matnning barcha sathlarini qamrab oladi. Eng muhimi, bu davrda folklor unsurlari asar g‘oyasiga to‘liq bo‘ysundiriladi va organik folklorizm darajasiga ko‘tariladi.

Mustaqillik yillarida yaratilgan hikoyalarda milliy qadriyatlar masalasi yetakchi mavzulardan biriga aylandi. Sovet mafkurasi davrida ikkinchi planga surilgan ayrim urf-odatlar va an’analar istiqlool tufayli qayta tiklandi. Natijada yozuvchilar ham milliy hayotning o‘ziga xos jihatlarini kengroq tasvirlash imkoniyatiga ega bo‘ldilar. Hikoyalarda to‘y marosimlari, qarindoshlik munosabatlari, qo‘ni-qo‘shnichilik, mehmondo‘stlik, kattaga hurmat va kichikka izzat kabi qadriyatlar badiiy voqelikning ajralmas qismiga aylandi.

Folklorizmlarning badiiy asardagi asosiy vazifalaridan biri milliy kolorit yaratishdir. Milliy kolorit orqali kitobxon asarda tasvirlangan xalqning turmush tarzini, yashash muhiti va ma’naviy dunyosini chuqurroq his etadi. Folklor unsurlari yordamida yaratilgan bunday muhit asarning estetik ta’sirchanligini oshiradi va kitobxonni milliy qadriyatlar haqida mushohada yuritishga undaydi.

¹Sarimsoqov B. O‘zbek adabiyotida folklorizmlar tipologiyasi // O‘zbek tili va adabiyoti. – Toshkent, 1980. – № 4. B. 23–28.

Mustaqillik davri hikoyachiligida folklorizmning yangi tendensiyalari.

Yuqoridagi kuzatishlar mustaqillik davri hikoyachiligida folklor an'analaridan foydalanishning bir qator yangi tendensiyalarini ajratib ko'rsatish imkonini beradi.

Birinchidan, illyustrativ folklorizmdan organik folklorizmga o'tish. Avvalgi davr asarlarida folklor namunasi ko'pincha "xalqchilik" belgisi sifatida matnga kiritilgan bo'lsa, endi u asar g'oyasining tashuvchisiga aylandi.

Ikkinchidan, mif va tarixiy xotiraning uyg'unlashuvi. Yozuvchilar xalq miflarini nafaqat abadiy mavzular, balki millatning yaqin o'tmishdagi fojialari – qatag'on, urush, majburiy ko'chirishlar xotirasi bilan bog'lab talqin qila boshladilar. Mif bu yerda tarixiy jarohatni anglash va uni badiiy umumlashtirish vositasiga aylanadi.

Uchinchidan, ironik stilizatsiya va dekonstruksiya. Doston va ertak qoliplari ba'zan teskari ma'noda qo'llanib, qahramonlik idealining zamonaviy hayotdagi taqdiri, uning yemirilishi ko'rsatiladi. Nazar Eshonqulning "Gurog'li" hikoyasi bunga misoldir.

To'rtinchidan, etnografik detallarning psixologizatsiyasi. Marosim va irimlar endi faqat milliy kolorit uchun emas, balki qahramonning ichki holatini, uning qo'rquv va umidlarini ochish uchun tasvirlanadi.

Beshinchidan, janrlararo sintez. Mustaqillik davrida hikoya janri rivoyat, afsona, esse, hatto doston unsurlarini o'ziga singdirdi. Natijada "hikoya-rivoyat", "hikoya-esse" kabi oraliq shakllar paydo bo'ldi. Bu jarayon annotatsiyada qayd etilganidek, janrlarning shunchaki aralashuvi emas, balki bir-biriga mutanosib tushgan uzviy zanjirni tashkil etadi.

Ushbu tendensiyalar mustaqillik davri o'zbek hikoyachiligining folklor bilan munosabati sifat jihatdan yangi bosqichga ko'tarilganini ko'rsatadi.

XULOSA

Olib borilgan tahlillar shuni ko'rsatadiki, mustaqillik davri o'zbek hikoyachiligida folklor an'analariga murojaat tasodifiy hodisa emas, balki milliy o'zlikni anglash jarayonining qonuniy badiiy ifodasidir.

Birinchidan, istiqlol yillarida folklarga yangicha munosabat milliy o'zlikni anglashning davlat siyosati darajasiga ko'tarilishi, diniy-ma'naviy qadriyatlarning qayta tiklanishi, jahon adabiyotidagi mifologizm tendensiyasi, globallashuv sharoitida milliy immunitetni mustahkamlash ehtiyoji hamda o'tish davrining ijtimoiy-psixologik muammolari bilan belgilandi.

Ikkinchidan, folklor an'analari badiiy matnning syujet-motiv, obraz, janr-uslub, til va marosim-etnografiya sathlarini qamrab oladi. Bu sathlar o'zaro chatishgan holda namoyon bo'lib, folklor unsurlari asar g'oyasiga to'liq bo'ysundiriladi.

Uchinchidan, tadqiq etilgan yozuvchilar folklarga turlicha yondashadi: Nazar Eshonqul hikoyalarida mifopoetik va modernistik talqin, Murod Muhammad Do'st ijodida ijtimoiy-psixologik va realistik talqin, Luqmon Bo'rixon asarlarida esa xalqona hayotiy reallik va milliy xarakterlar psixologizmi ustuvorlik qiladi.

To'rtinchidan, bu davr hikoyachiligida illyustrativ folklorizmdan organik folklorizmga o'tish, mif va tarixiy xotiraning uyg'unlashuvi, ironik stilizatsiya, etnografik detallarning psixologizatsiyasi va janrlararo sintez kabi yangi tendensiyalar shakllandi.

Xullas, mustaqillik davri hikoyachiligida folklor bezak vositasi emas, balki milliy o'zlik, ma'naviy meros va falsafiy tafakkurning asosiy manbaiga aylandi. Kelgusida har bir yozuvchi hikoyalaridagi folklorizmlarni alohida, chuqurroq tadqiq etish istiqbolli yo'nalish hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Sarimsoqov B. O'zbek adabiyotida folklorizmlar tipologiyasi // O'zbek tili va adabiyoti. – Toshkent, 1980. – № 4. – B. 23–28.
2. Sarimsoqov B. O'zbek marosim folklori. – Toshkent: Fan, 1986.
3. Imomov K., Mirzayev T., Sarimsoqov B., Safarov O. O'zbek xalq og'zaki poetik ijodi. – Toshkent: O'qituvchi, 1990.
4. Mirzayev T. Xalq baxshilarining epik repertuari. – Toshkent: Fan, 1979.
5. Rasulov A. Badiiylilik – bezavol yangilik. – Toshkent: Sharq, 2007.

6. Normatov U. Ijod sehri. – Toshkent: Sharq, 2007.
7. Yo‘ldosh Q. Yoniq so‘z. – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2006.
8. Eshonqul N. Hikoyalar. – Toshkent: [nashriyot, yil].
9. Murod Muhammad Do‘st. Galatepaga qaytish. – Toshkent: [nashriyot, yil].
10. Bo‘rixon L. Hikoyalar. – Toshkent: [nashriyot, yil].